

О. П. Дяченкокандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються методики оцінки рівня тіньової економіки, що застосовуються в Україні, їх переваги та недоліки. На основі проведених досліджень запропоновано удосконалити методику оцінки рівня тіньової економіки в Україні, що дає змогу більш точно та якісно оцінити реальний рівень мінізації економіки.

Ключові слова: тіньова економіка, прямі та непрямі методи, оцінка, домогосподарства, дохід.

Постановка проблеми. В Україні продовжуються процеси посткризової стабілізації економіки, для яких характерні утримання помірних темпів росту виробництва у відповідь на розширення як внутрішнього так і зовнішнього попиту, збереження в цілому курсової стабільності і помірних темпів інфляції та продовження процесів реформування економіки. Разом з цим спостерігаємо значний рівень тінізації економіки, який змінюється з року в рік, до того ж має різнопланові тенденції як зростання так і скорочення в різних періодах в залежності від кризових явищ в економіці. Кризи 1998 та 2008 років не лише завдали значної шкоди економіці країни, а й привели до суттєвого зростання рівня тіньової економіки, оцінка якої здійснюється як внутрішніми державними структурами так і міжнародними організаціями. Значною мірою саме методика оцінки рівня тіньової економіки визначає правильність розрахунків, які впливають на темпи росту офіційної економіки. Тому актуальність теми дослідження не викликає сумніву, адже саме вірна оцінка рівня тіньової економіки дозволяє державним органам влади проводити відповідну економічну політику розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжними і вітчизняними вченими, зокрема: Гутманом П., Танзі В., Ласко М, Шнайдером Ф., Турчиновим О.В., Засанським В.В., Гришовою І.Ю., Наумовим О.Б., Шабатурою Т.С., Галицьким О.М., Мандибурою В.О., Воротиним В.Є., Мотренком В.Т., Заверухою М.М., Варналієм З.С. та іншими науковцями, використовуються різні методи оцінки масштабів тіньових процесів. Так, огляд наукових публікацій та вивчення широкого спектра методичних підходів,

які були зроблені вітчизняними експертами стосовно стану, масштабів і наслідків впливу тіньової економіки на розвиток України, дозволяють нам зробити загальний висновок про те, що до цього часу ще фактично не відпрацьовані конкретні та достатньо надійні методи визначення реальних обсягів тіньової економіки. Висновки, зроблені авторами тих чи інших методик, а також наведені ними кількісні параметри процесу тінізації, здебільшого ґрунтуються на довільних або досить приблизних підрахунках, що побудовані на суб'єктивному баченні тим чи іншим аналітиком стану розвитку тіньових відносин.

Мета статті. Головною метою цієї статті є дослідження методик оцінки масштабів тіньової економічної діяльності та запропонувати методологічний підхід до удосконалення оцінки рівня тіньової економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні на основі рекомендацій, затверджених наказом Міністерства економіки України №123 від 18 лютого 2009 р., для оцінки обсягів тіньової економічної діяльності використовують інтегральний коефіцієнт тінізації економіки. Розрахунок даного коефіцієнта здійснюється на основі чотирьох методів: фінансового, монетарного, електричного та методу «витрати населення – роздрібний товарообіг» [1]. Кожний з цих методів дає приблизну оцінку в межах охоплення ними інституційних секторів національних рахунків, що свідчить про наявність різних за напрямками тенденцій, які при цьому не вступають у суперечності [2, с. 9, 3, с. 17]. Середнє значення результатів даних методів становить характеристику стану і тенденцій розвитку тіньової економіки в Україні. Разом з тим Мініс-

терством економіки для оцінки мінімального та максимального коефіцієнтів, у межах яких знаходиться рівень тіньової економіки, застосовується метод збитковості підприємств.

Перед розглядом особливостей здійснення розрахунків рівня тіньової економічної діяльності за кожним із вищенаведених методів, звертаємо увагу на наявність в офіційній статистиці України показника «Економіка, яка безпосередньо не спостерігається» [4, с. 8], структура якого включає зі статистичних причин: неподання звітності, неактуальність інформації реєстрів, незареєстровану діяльність, з економічних причин: викривлення звітних даних та навмисну нереєстрацію економічної діяльності тощо.

Обчислення рівня тіньової економіки за методом «витрати населення - роздрібний товарообіг» полягає у виявленні наявності перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки. Дані щодо витрат домогосподарств отримуються шляхом вибіркового обстеження умов життя домогосподарств на добровільній основі, а дані щодо загального обсягу продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання - шляхом статистичної звітності (обов'язкові дані).

Споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів та послуг у періоді, що аналізується ($B_{ep\ cпoж\ t}$), визначаються як добуток суми споживчих грошових витрат у середньому на 1 домогосподарство за місяць на придбання товарів ($B_{ep\ тов\ 1\ дом\ /\ міс\ t}$) і придбання послуг ($B_{ep\ посл\ 1\ дом\ /\ міс\ t}$), кількості домогосподарств ($K_{дом\ t}$) та кількості місяців у періоді, що аналізується.

У результаті застосування різних методів для отримання вхідної інформації для розрахунку тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг» споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів у періоді, що аналізується ($B_{ep\ тов\ t}$), коригуються на коефіцієнт ($K_{кор\ t}$), що визначається за формулою:

$$K_{кор\ t} = \frac{BH_t - Tr_{соц\ t} - СП_{заом\ t}}{B_{ep\ cпoж\ t}}, \quad (1)$$

де BH_t – витрати населення на придбання товарів та послуг у періоді, що аналізується (млн гривень);

$Tr_{соц\ t}$ – соціальні трансферти в періоді, що аналізується (млн. грн);

$СП_{заом\ t}$ – вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель, у періоді, що аналізується (млн. грн).

Скориговані споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів у періоді, що аналізується ($B_{ep\ тов\ кор\ t}$), визначаються за такою формулою:

$$B_{ep\ тов\ кор\ t} = B_{ep\ тов\ t} \times K_{кор\ t}, \quad (2)$$

де $B_{ep\ тов\ t}$ – споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів у періоді, що аналізується (млн. грн).

Загальний обсяг продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки ($\Pi_{cm\ л.с.\ t}$) визначається за формулою:

$$\Pi_{cm\ л.с.\ t} = PT_{підв\ t} + PT_{фіз.\ осіб\ t}, \quad (3)$$

де $PT_{підв\ t}$ – обсяг роздрібною товарообороту підприємств, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі та ресторанного господарства, у періоді, що аналізується (млн. грн);

$PT_{фіз.\ осіб\ t}$ – обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) у діючих цінах фізичних осіб – підприємців у періоді, що аналізується (млн. грн).

Рівень тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг» у періоді, що аналізується ($T_{BH\ PT\ t}$), визначається за такою формулою:

$$T_{BH\ PT\ t} = \frac{B_{ep\ тов\ кор\ t} - \Pi_{cm\ л.с.\ t}}{\Pi_{cm\ л.с.\ t}} \times 100, \quad (4)$$

де $B_{ep\ тов\ кор\ t}$ – скориговані споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів у періоді, що аналізується (млн. грн);

$\Pi_{cm\ л.с.\ t}$ – загальний обсяг реалізації населенню товарів усіма видами суб'єктів господарювання в легальному секторі економіки в періоді, що аналізується (млн. грн).

Даний метод є прямим та застосовується для розрахунку макроекономічних параметрів тіньової економіки.

За фінансовим методом обчислення рівня тіньової економіки полягає у визначенні тенденції зміни пропорцій між вартістю товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств (господарських об'єднань), установ, організацій у країні в цілому або в і-му виді економічної діяльності. При цьому припускається, що зростання в часі частки вартості товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, стосовно валового доходу підприємств (за вирахуванням впливу об'єктивних чинників у періоді, що ана-

лізується) є свідченням закріплення тенденції зростання рівня тіньової економіки. Цей метод є непрямим.

Алгоритм визначення рівня тіньової економіки за фінансовим методом складається з таких етапів:

- розрахунок зміни частки вартості товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, у валовому доході підприємств (у періоді, що аналізується, до аналогічного періоду попереднього року);

- оцінка впливу зміни співвідношення вихідних-вхідних цін у відповідному виді економічної діяльності;

- розрахунок рівня тіньової економіки (прихованих доходів).

Рівень тіньової економіки (прихованих доходів) підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується ($T_{\phi y t}$), розраховується за такою формулою:

$$T_{\phi y t} = T_{\phi t 0} + \Delta \mathcal{C}_{\pi t} \times 100, \quad (5)$$

де $T_{\phi t 0}$ – рівень тіньової економіки в базовому періоді, розрахований за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот”;

$\mathcal{C}_{\pi t}$ – зміна рівня тіньової економіки для підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується.

Обчислення рівня тіньової економіки за непрямим монетарним методом полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду.

Головною ідеєю методу є припущення, що при проведенні тіньових операцій в основному використовуються готівкові гроші. Збільшення попиту на готівку протягом періоду, що розглядається, у порівнянні з базовим означає зростання рівня тіньової економіки [5].

Враховуючи те, що відбувається постійне вдосконалення технологій, що обслуговують тіньову економіку, можна стверджувати, що в подальшому буде спостерігатись зменшення готівкового обігу в тіньовій економіці. Найбільш просту і доступну схему використання методу, заснованого на аналізі попиту на готівкові гроші, використав П. Гутманн [6, с. 31] при дослідженні тіньової економіки США. Ним було розглянуто співвідношення готівкових грошей і вкладів.

При використанні цих методів потрібно враховувати, що зроблені припущення дають значну похибку, яка виникає внаслідок:

- зміни часового інтервалу періоду, протягом

якого передбачається відсутність тіньової економіки, дає значні відхилення в оцінках;

- припущення про відсутність «тіньової економіки» протягом певного часу є некоректним;

- припущення, що всі зміни в співвідношенні готівкових грошей і вкладів відбуваються під впливом тіньової економіки.

Для усунення цих недоліків потрібно врахувати інші фактори, які впливають на попит на готівку. Тому були розроблені економетричні методи. Найперші спроби застосування економетричних методів були здійснені В. Танзі [7, с. 287] на основі даних США та Дж. Кловландом – Швеції та Норвегії [8].

У роботі В. Танзі основною задачею є виявлення впливу розміру податків на розмір тіньової економіки.

М. Ч. Бокун, І. Т. Кулібаба у 1997 році запропонували модифікацію монетарного методу визначення рівня тіньової економіки [9, с. 8]. Метод заснований на побудові кореляційно-регресійної моделі залежності частки готівки в загальній грошовій масі від ряду факторів. У ролі таких факторів виступали величина податків у розрахунку на душу населення, грошові доходи на душу населення, відсоткові ставки по кредитах в іноземній валюті, відсоткові ставки по всім видам кредитів, відсоткові ставки по всім видам депозитів, відсоткові ставки по номінальних кредитах в рублях, відсоткові ставки по номінальних депозитах у рублях. Тіньова економічна діяльність розглядається як сукупність неврахованих факторів за формулою $(1 - R^2)$, де R^2 – коефіцієнт детермінації.

Ще однією модифікацією монетарного методу є метод Беднарського, Кокосінського, Стопури, який визначає тіньовий обіг товарів і послуг як різницю фактично використовуваного обсягу грошової маси (добуток сукупної грошової маси на швидкість її обертання) та загального обсягу роздрібно-товарообігу і платних послуг [10].

Обчислення рівня тіньової економіки за електричним методом полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП. При цьому припускається, що приріст внутрішнього споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП. Якщо має місце перевищення приросту внутрішнього споживання електроенергії над приростом ВВП, то вважається, що електроенергія спрямовується на виробництво в тіньовій економіці. Таке припущення є правильним, якщо технологічний рівень виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг зали-

шається незмінним, без інвестування в енерго-ефективні проекти та енергозберігаючі заходи.

Рівень тіньової економіки за електричним методом ($T_{E t(t_0)}$) визначається шляхом порівняння рівня тіньової економіки в періоді, що аналізується, та базовому періоді і розраховується за такою формулою:

$$T_{E t(t_0)} = \frac{I_{E t(t_0)} - I_{ВВП t(t_0)}}{I_{ВВП t(t_0)}} \times 100, \quad (6)$$

де $I_{E t(t_0)}$ – індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії в періоді, що аналізується, до базового періоду; $I_{ВВП t(t_0)}$ – індекс зміни ВВП у періоді, що аналізується, до базового періоду; t – період, що аналізується; t_0 – базовий період, у якому індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії ($I_{E t_0}$) та індекс зміни ВВП ($I_{ВВП t_0}$) дорівнюють одиниці. За базовий період прийнято 1990 рік.

Поряд з цим, доцільність застосування даного методу до реальних перехідних економік є предметом дискусій у наукових колах [8].

Розрахунок рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств полягає у визначенні граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП, у межах яких перебуває рівень тіньової економіки.

Розрахунок інтегрального показника рівня тіньового сектору в національній економіці ($T_{int t}$) здійснюється на основі зведення оцінок за методами «витрати населення – роздрібний товарооборот», фінансовим, монетарним та електричним в узагальнений показник з використанням коефіцієнтів, що застосовуються для оцінки рівня тіньової економіки за кожним методом. При цьому необхідним є урахування стабільності оцінок за відповідним методом у ретроспективі (далі – коефіцієнти (a_{kt})). Чим більш нестабільними є оцінки рівня тіньової економіки за кожним методом у попередні роки, тим меншим є вплив відповідного методу на інтегральний показник рівня тіньової економіки. Перевага надається методу, що має більш стабільні оцінки за останні п'ять років.

Таблиця 1

Аналіз окремих методів оцінювання рівня тіньової економіки

Назва методу	Переваги	Недоліки
Витрати населення – роздрібний товарооборот	Простота розрахунків	1. Точність та результати залежать від бажання респондентів співпрацювати з дослідником. 2. Висока вірогідність виникнення похибки під час агрегування показників. 3. Складність оцінки обсягів інтернет торгівлі. 4. Не дозволяє визначити обсяг виробництва товарів та послуг у тіньовому секторі. 5. Не всі доходи, які отримані у тіньовому секторі спрямовуються на купівлю товарів/послуг у легальному секторі.
Фінансовий	1. Досліджуються всі етапи процесу виробництва товарів/послуг, що дозволяє врахувати більшість факторів, які визначають виникнення тіньових економічних відносин 2. Дозволяє визначити обсяг виробництва у тіньовому секторі.	1. Інформація щодо вартості товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, індексів цін виробників продукції, яка міститься у бухгалтерських документах та/або розраховується органами державної статистики може мати викривлений характер. 2. Необхідність використовувати значний обсяг інформації. 3. Вірогідність завищення результату при агрегуванні даних.
Монетарний	Використовується, переважно, статистична інформація із високим ступенем достовірності	1. Недоведений (вірогідний) характер більшості передумов використання методу. 2. Не враховується віртуалізація розрахункових операцій із використанням криптовалют, грошових сурогатів. 3. Національні особливості функціонування грошово-кредитної сфери ускладнюють організацію коректних міждержавних порівнянь.
Електричний	1. Простота розрахунків. 2. Дозволяє визначити обсяг виробництва товарів та послуг у тіньовому секторі.	1. Виробництво доданої вартості в тіньовому секторі не завжди потребує значних обсягів електроенергії. 2. У результаті впровадження досягнень науково-технічного прогресу зростання обсягу тіньового сектору не матиме прямого зв'язку із споживанням електроенергії
Аналіз показників зайнятості (італійський)	1. Під час дослідження використовується не велика кількість показників. 2. Дозволяє визначити обсяг виробництва у тіньовому секторі.	1. Точність та результати залежать від бажання респондентів співпрацювати з дослідником. 2. Складність врахування факторів, які впливають на зайнятість населення 3. Не повною мірою враховується фіктивна зайнятість.

Джерело: складено автором

Інтегральний показник рівня тіньової економіки в періоді, що аналізується ($T_{int t}$), розраховується як сума середньозважених оцінок рівня тіньової економіки за зазначеними методами за формулою:

$$T_{int t} = \sum_{k=1}^4 T_{kt} \times a_{kt}, \quad (7)$$

де T_{kt} – оцінка рівня тіньової економіки за одним із зазначених методів у періоді, що аналізується; k – один із зазначених методів.

Узагальнений аналіз окремих методів оцінювання тіньової економіки наведений у табл. 1.

Узагальнюючи вищезазначене, необхідно наголосити на тому, що, незважаючи на явний прогрес у методологічних аспектах дослідження діяльності в тіньовому секторі економіки, ще не варто говорити про високу вірогідність показників щодо масштабів цього сектору економіки.

Адже практично всі загальні оцінки масштабів тіньових процесів та визначені обсяги доходів, які отримують суб'єкти тіньової діяльності,

носять і завжди об'єктивно носитимуть досить умовний характер. Оскільки за інших обставин сфера, параметри якої становлять об'єкт економічного дослідження, просто перестала б бути «тіньовою» або прихованою, а у разі визначення обсягів кримінально-чорної економічної діяльності ще й ретельно законспірованою.

Для удосконалення офіційної методики оцінки рівня тіньової економіки за таким аргументом було обрано метод Ф. Шнайдера. Цей метод є закритим для широкого користування та призначений для службового використання. Він є комплексним і одним з найбільш повних. На його основі розроблені методики розрахунку рівня тінізації МВФ та Світового банку, що свідчить про те, що він добре себе зарекомендував і може бути використаний також і в українських реаліях [11].

З цією метою нами запропоновано удосконалити методику оцінки рівня тіньової економіки в Україні (рис. 1). В запропонованій методиці рівень тіньової економіки обчислюється за формулою 8.

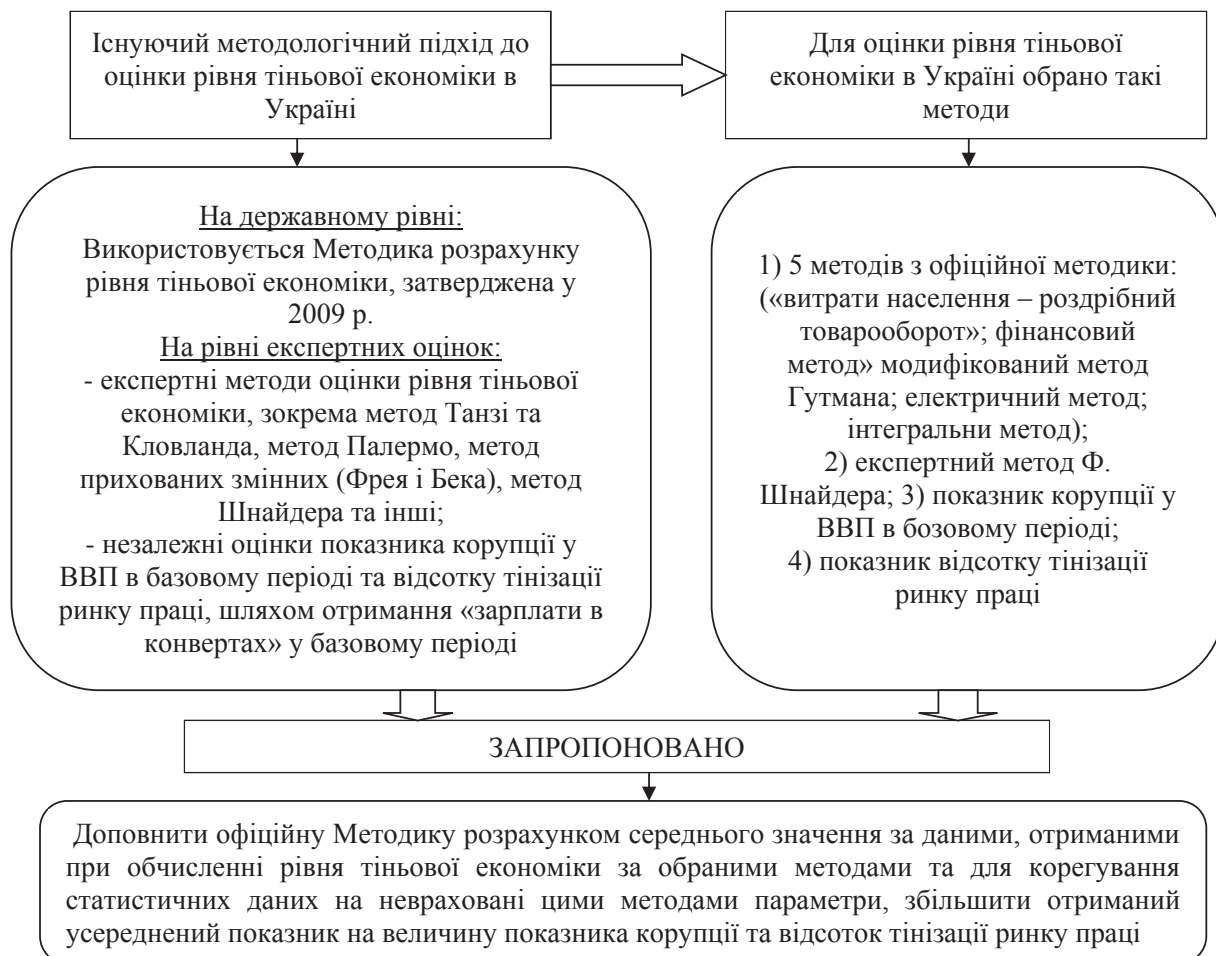

Рис. 1. Методологічний підхід до удосконалення оцінки рівня тіньової економіки в Україні

Джерело: запропоновано автором

$$T_{EK} = \frac{T_{BH_PT_{t_0}} + T_{\Phi Y_{t_0}} + T_{MM_{t_0}} + T_{Et_{(t_0)}} + K_{T_0} + T_{FS_0}}{6} + T_{K_0} + T_{SL_0}, \quad (8)$$

де 1. T_{EK} – рівень тіньової економіки в періоді, що аналізується за вдосконаленою методикою оцінки, %, $0\% < T_{EK} < 100\%$. Якщо за результатами розрахунків він перевищив 100%, необхідно скористатись коефіцієнтом тінзації для коригування;

2. $T_{BH_PT_{t_0}}$ – рівень тіньової економіки, розрахований за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» у періоді, що аналізується, %.

Цей метод є прямим та застосовується для розрахунку макроекономічних параметрів тіньової економіки.

Основною дослідження при обчисленні цього показника є дані діяльності домогосподарств. Дані щодо витрат домогосподарств отримуються шляхом вибіркового обстеження умов життя домогосподарств на добровільній основі, а дані щодо загального обсягу продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання – шляхом статистичної звітності.

Обчислюється за формулою:

$$T_{BH_PT_t} = \frac{V_{гр.тов.кор.t} - П_{ст.л.с.t}}{П_{ст.л.с.t}} \times 100, \quad (9)$$

де $V_{гр.тов.кор.t}$ – скориговані споживчі грошові витрати домогосподарств на придбання товарів у періоді, що аналізується (млн. грн.);

$П_{ст.л.с.t}$ – загальний обсяг продажу населенню товарів усіма видами суб'єктів господарювання в легальному секторі економіки в періоді, що аналізується (млн. грн.);

3. $T_{\Phi Y_{t_0}}$ – обчислення рівня тіньової економіки за фінансовим методом (прихованих доходів) підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується, %. Цей метод є непрямим. Розраховується за формулою:

$$T_{\Phi Y_t} = T_{\Phi Y_{t_0}} + \Delta \mathcal{C}_{\Gamma_t} \times 100, \quad (10)$$

де $T_{\Phi Y_{t_0}}$ – рівень тіньової економіки в базовому періоді, розрахований за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот»;

$\Delta \mathcal{C}_{\Gamma_t}$ – зміна рівня тіньової економіки для підприємств у країні в цілому в періоді, що аналізується;

4. $T_{MM_{t_0}}$ – рівень тіньової економіки за модифікованим методом Гутмана у періоді, що аналізується, %. Це монетарний метод і є непрямим. Рівень тіньової економіки за методом Гутмана в періоді, що аналізується, розраховується за такою формулою:

$$q_{MM} = 1 - \frac{M_0}{M_2}; \quad (11)$$

5. $T_{Et_{(t_0)}}$ – рівень тіньової економіки за електричним методом в періоді, що аналізується, %. Цей метод є непрямим. Рівень тіньової економіки за електричним методом визначається шляхом порівняння рівня тіньової економіки в періоді, що аналізується, та базовому періоді і розраховується за такою формулою:

$$T_{Et_{(t_0)}} = \frac{I_{Et_{(t_0)}} - I_{ВВП_{(t_0)}}}{I_{ВВП_{(t_0)}}} \times 100, \quad (12)$$

де $I_{Et_{(t_0)}}$ – індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії в періоді, що аналізується, до базового періоду;

t_0 – період, що аналізується;

t_0 – базовий період, у якому індекс зміни внутрішнього споживання електроенергії ($I_{Et_{(t_0)}}$) та індекс зміни ВВП ($I_{ВВП_{(t_0)}}$) дорівнюють одиниці. За базовий період прийнято 1990 р.;

6. K_{T_0} – обчислення рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, %;

7. T_{FS_0} – експертна оцінка, розрахована за методикою Ф. Шнайдера. Вона є авторською та ґрунтується на монетарному методі, %;

8. T_{K_0} – процент корупції у ВВП в базовому році, %;

9. T_{SL_0} – процент тінзації ринку праці, «зарплата в конвертах» у базовому році, %.

Для розрахунку рівня тіньової економіки за запропонованою методикою необхідно знати рівні тіньової економіки, розраховані за кожним із методів, що входить до складу вдосконаленої методики.

Однак, незважаючи на певні труднощі в оцінках масштабів тіньової діяльності, беззаперечно можна стверджувати, що її обсяги сьогодні в Україні надзвичайно великі. Тому пріоритетного значення набуває детінізація економіки, яка є вирішальним шляхом для обмеження розмірів тіньової економічної діяльності.

Висновки з проведених досліджень. Запропонована методика оцінки обсягів тіньових потоків є комплексною, враховує вищезазначені пропозиції і дає змогу більш точно та якісно оцінити реальний рівень тінзації економіки та буде враховувати переваги існуючих методів, адже вона базується на даних державних органів статистики, ґрунтується на державній оцінці, якої не вистачає експертним методам, а також доповнює її даними з тих секторів економіки, які важко охопити повною мірою органам державної статистики та додає еластичності, оскільки

дає змогу швидко реагувати на найбільш динамічний сектор тінізації економіки – корупцію та «зарплату в конвертах», включаючи, таким чином, 8 груп показників.

Незважаючи на певні труднощі в оцінках масштабів тіньової діяльності, беззаперечно можна стверджувати, що її обсяги сьогодні в Україні надзвичайно великі. Тому пріоритетного значення набуває детінізація економіки, яка є вирішальним шляхом для обмеження розмірів тіньової економічної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки, затверджені наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503>
2. Павлов В.І. «Тіньовий» бізнес в економіці України / В.І. Павлов, В.І. Борейко // Економіка та держава. – 2009. - №3. – С. 8-10.
3. Прилипко Ю. Моніторинг стану тіньового сектора економіки України та його впливу на основні макроекономічні показники / Ю. Прилипко // Економічний часопис - XXI. – 2002. - №5. – С. 16-18.
4. Тищук Т.А. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов, М.І. Флейчук, Ю.І. Прилипко та інші – К.: НІСД, 2011. – 31 с.
5. Турчинов О. В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження / О. В. Турчинов. – К. : АртЕк, 1995. – 300 с.
6. Gutmann P. The economics of crime: practical methods of evaluation. / P. Gutmann – N.Y., 1982. P. 29–37.
7. Tanzi V. The underground economy in the United States: annual estimates: 1930-1980 / V. Tanzi // IMF Staff Papers, Vol. 30 No.2, 1983. – Pp. 283-305.
8. Lacko M. Hidden Economy – an Unknown Quantity? Comparative Analysis of Hidden Economies in Transition Countries, 1989 – 1995, Economics of Transition, no. 1, 2000.
9. Бокун Н. Ч. Теневая экономика: понятие, классификация, информационное обеспечение / Н. Ч. Бокун, И. Т. Кулибаба // Вопросы статистики. – 1997. – №7. – С. 5-12.
10. Авдийский В. И. Теневая экономика и экономическая безопасность государства / В. И. Авдийский, В. А. Дадалко. – М. : Альфа-М, ИНФРА-М, 2010. – 496 с.
11. Schneider F. The Shadow Economy in Europe. / F. Schneider, A. Kearney. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iberglobal.com/files/2015/Shadow_Economy_Europe.pdf

Дяченко. О. П. Методика оценки уровня теневой экономики в Украине

В статье анализируются методики оценки уровня теневой экономики, применяемые в Украине, их преимущества и недостатки. На основе проведенных исследований предложено усовершенствовать методику оценки уровня теневой экономики в Украине, что позволяет более точно и качественно оценить реальный уровень тенизации экономики.

Ключевые слова: теневая экономика, прямые и косвенные методы, оценка, домохозяйства, доход.

Dyachenko O. Method of evaluation the level of the shadow economy ukraine

The article analyzes the methods of assessing the level of the shadow economy that are used in Ukraine, their advantages and disadvantages. On the basis of the conducted studies, it is proposed to improve the methodology for assessing the level of the shadow economy in Ukraine, which enables to more accurately and qualitatively estimate the real level of shadowing of the economy.

Key words: shadow economy, direct and indirect methods, estimation, households, income.